

Program västsvensk arkeologidag, 9 februari, 2024

08.30 - 09	KAFFE
09 - 09.25	Stentippar, röjningsrösen och fossil åker - Resultat av kvalitetssäkring av KMR i Svenljunga kommun 2022-2023. <i>Benjamin Rosvall & Daniel Gunnarsson</i>
09.25 – 09.50	Arvid Enqvists grävdagbok sommaren 1915 <i>Roger Cederberg</i>
09.50 – 10.15	Georg Sarauws Rensdyrtiden <i>Tove Hjørungdal</i>
10.15 – 10.30	PAUS
10.30 – 10.55	Wäggia – en ödegård från cirka 1660 <i>Per Connelid och Hans Andersson</i>
10.55 – 11.20	Frölands gårdstomt. En komplicerad bebyggelsehistoria <i>Christina Rosén</i>
11.20 – 11.45	Masthuggskajens utveckling under 1600-1800-tal. En djupdykning i kartor och lera, några resultat från undersökningarna år 2020-2023. <i>Caj Carlstein, Jeanette Gustavsson och Jonathan Pye</i>
11.45 – 13.00	LUNCH
13.00 – 13.25	Dösen vid Tiarp Backgården <i>Malou Blank & Karl-Göran Sjögren</i>
13.25 – 13.50	En dag på jobbet – neolitikum vid fjordens kant. En första redogörelse av fynden från två neolitiska boplatser vid Anråsälven, Tanum. <i>Linda Jungbeck och Olof Håkansson</i>
13.50 – 14.15	Hällristningar i Kville socken. Andra säsongen. <i>Andreas Toreld & Tommy Andersson</i>
14.15 – 14.40	Stenklädda berg och liknande företeelser. Kännetecken – datering – tolkning. <i>Marianne Lönn</i>
14.40 – 15.10	KAFFE
15.10 – 15.35	Nya grepp på Ny Varberg: En icke invasiv undersökning av en kortlivad stadslämning från övergångsperioden mellan medeltid och tidigmodern tid. <i>Johan Klange</i>
15.35 – 16.00	Skelettfyndet på Nötö. <i>Astrid Lennblad (Lödöse museum), Philip Blomqvist (Lödöse museum), Anton Yao-Larsson</i>
16.00 – 16.25	Lilla Torg i Halmstad: Pågående undersökningar av gravar och byggnadslämningar kopplade till det senmedeltida franciskankonventet Sankta Anna och till återbruket av platsen efter reformationen. <i>Johan Klange, Astrid Lennblad och Sofie Renström, Kulturmiljö Halland</i>
16.25 – 16.50	Åmåls medeltida kyrka <i>Anton Lazarides och Bengt Westergaard</i>

ABSTRAKT 2024

Stentippar, röjningsrösen och fossil åker - Resultat av kvalitetssäkring av KMR i Svenljunga kommun 2022-2023

Benjamin Rosvall & Daniel Gunnarsson, Picea kulturarv ek för

På uppdrag av Länsstyrelsen Västra Götaland har Picea kulturarv arbetat med kvalitetssäkring av ca 300 objekt registrerade som fossil åker - möjlig forn lämning i södra Svenljunga kommun under 2022 och 2023.

Resultatet visar att många registreringar inte har i KMR att göra men också att det finns otroligt mycket lämningar i skog och mark som inte är registrerade alls. Vi visar på exempel och öppnar upp till en diskussion om kvalitet och arbetsmiljö vid arkeologisk inventering.

Arvid Enqvists grävdagbok sommaren 1915

Roger Cederberg, Göteborgs universitet

Mitt under brinnande världskrig gräver några unga arkeologer i högt tempo flera av megalitgravarna på Tjörn och Orust. Arvid Enqvist skriver flitigt i sin dagbok. Dagboken ger en detaljerad beskrivning av metodik under utgrävningarna men även en del av deras vardag, speciellt Arvids.

Undersökningarna har stora likheter med hur det görs idag, men instrumenten var enklare och de insåg naturligtvis inte vikten av att samla in tex kol och ben. Dagboken är ett viktigt komplement till den doktorsavhandling som blev resultatet av sommarens arbete, den innehåller flera viktiga detaljer som inte finns i avhandlingen.

Georg Sarauws Rensdyrtiden

Tove Hjørungdal, Göteborgs universitet

Med inspiration i Jan Eric Sjöbergs bok om Georg Sarauw (1862-1928), har jag börjat läsa *Rensdyrtiden*, Sarauws påbörjade avhandlingsmanus. Det är magasinerat på Polstjärnan och består av tre stora pärmar med notat, excerpter, brev, skisser, samt en med bilder. Manusets läser jag ur ett praktikhistoriskt perspektiv och undersöker vad Sarauw gjorde, hur han praktiserade och lade upp sitt förarbete till avhandling. Han arbetade på verket under en stor del av sin karriär och parallellt med alla sina övriga projekt. Manusets visar intressanta exempel på hur dåtidens arkeologi och museiarbete praktiserades, och på vilka kontakter som knöts och odlades.

Wäggia – en ödegård från cirka 1660

Pär Connelid, Kula AB och Hans Andersson, Lunds universitet

Den lilla gården Wäggia redovisas på 1640-talets geometriska jordebokskartor över sätesgården Torpa (stenhus) i södra Västergötland. Gården avvecklades omkring 1660, i samband med att en tredje (!) djurgård skulle anläggas på huvudgårdens marker. För några år sedan återfann vi de välbevarade spåren efter Wäggia, med husgrunder, kålgård och en stor del av åkermarken. Precis som på många andra platser i södra Sveriges skogsbygder är 1500- och 1600-talets Wäggia dock bara ett av flera "tidsfönster" i ett landskap som utnyttjats under mycket lång tid. Ödegårdsområdet strax söder om Torpa stenhus är ytterligare ett exempel på den enorma arkeologiska mångfald som präglar många agrarhistoriska miljöer på Sydsvenska höglandet.

Frölands gårdstomt. En komplicerad bebyggelsehistoria

Christina Rosén, Arkeologerna

Gården Fröland väster om Uddevalla är skriftligt känd sedan 1500-talet, men en nyligen genomförd undersökning resulterade endast i fynd och dateringar från sent 1700-tal och framåt, med undantag av ett 14C-prov från 600-tal.

Fornlämningsbilderna och de historiska kartorna visar att området kring Fröland har en komplicerad historia med flera omläggningar och ödeläggelse av bebyggelse under historisk tid. Ödelagda gårdar i Bohuslän har diskuterats i flera sammanhang och undersökningen av Fröland ger anledning att fördjupa den diskussionen.”

Masthuggskajens utveckling under 1600-1800-tal. En djupdykning i kartor och lera, några resultat från undersökningarna år 2020-2023

Caj Carlstein, Jeanette Gustavsson och Jonathan Pye, Rio Göteborg

Masthuggskajen i Göteborg står förnärvarande inför en omfattande omvandling i samband med nybyggnation av hus och ledningsarbeten inom i fornlämningen L1960:2728. Rio Göteborg har och håller fortfarande på att undersöka flera stora ytor inom Masthuggets masthamnar som funnits på platsen sedan mitten av 1600-talet. I samband med utgrävningarna har vi även genomfört arkiv- och kartstudier och kan nu jämföra våra utgrävningsresultat mot det gedigna kartmaterialet över området.

Utifrån studien kan vi konstatera att det finns spår från masthamnens tidiga byggprojekt såväl som från den stora expansionen av området som skedde framför allt under 1700-talet. I de flesta fall finns pirar, kajer och byggnader bevarade under dagens marknivå och de utfyllnadslager som användes för att täcka hamnen omkring förra sekelskiftet.

Bebyggelseexpansionen och befolkningstillväxten i Masthugget sammanföll med en period av blomstrande handel i Göteborg som inleddes med framför allt export av järn och timmer/trävaror och kulminerade omkring 1700-talets mitt med det Ostindiska kompaniets grundande och den stora sillperioden under 1700-talet. Hamnen blev under 1700-1800-talet ett centrum för västsvensk export av järn, trä och sill. Verksamheter som alla har lämnat spår i det lertäckta, arkeologiska materialet.

Dösen vid Tiarp Backgården

Malou Blank & Karl-Göran Sjögren, Göteborgs universitet

I juni 2023 undersökte vi en tidigneolitisk dös på Falbygden i samarbete med universitetet i Kiel. Graven hade blivit restaurerad 1929 och en mindre undersökning gjordes 2016 av Västergötlands museum. Vid undersökningen 2023 kunde gravens konstruktion och innehållet i kammaren dokumenteras. Drygt 600 benfragment mättes in i detalj, kommande från minst 10 individer. En rad prover togs; jordprover för makrofossil, jordanalys och eDNA, pXRF, samt benprover för datering, isotopanalys och DNA. Vi kommer att berätta om undersökningen och de resultat som analyserna givit hittills.

En dag på jobbet – neolitikum vid fjordens kant. En första redogörelse av fynden från två neolitiska boplatser vid Anråsälven, Tanum.

Linda Jungbeck och Olof Håkansson, Kulturlandskapet Fjällbacka

Boplatserna L2022:2676 och L2022:2677 identifierades vid utredning och förundersökning under 2021 och 2022. Vid månadsskiftet maj-juni 2023 utförde Kulturlandskapet en arkeologisk undersökning av de två boplotsområdena med syfte att öka kunskapen om strandbundna boplatser under tidig- och mellanneolitikum. Merparten av området banades av ner till fyndförande nivå, vilket var precis under den tunna förnan, och undersöktes sedan vidare utifrån meterrutor. Fyra djupschakt togs upp för att studera strandlinjeförloppet och markbildning inom ytan. Det togs även prover för markkemisk analys, C¹⁴ och makrofossil. Fynd mättes in och samlades in i koncentrationer om 1-30 föremål, totalt 840 fyndkoncentrationer.

Vid första genomgång av fynden indikerar materialet en delvis fördelning mellan två olika boplatshöjder, separerade genom topografin på varsin terrass. Fynden tyder på en tidigneolitisk strandbosättning, med tvärpilar, kärnor och föremål med retusch på den övre delen (L2022:2676). Samt en mellanneolitisk, med bland annat spånspilspetsar, spån, cylinderkärnor på den lägre/nedre (L2022:2677). Inom boplatserna framkom också skrapor, bergartsyxor med slipad egg, samt delar av slipade flintyxor.

Hällristningar i Kville socken. Andra säsongen.

Andreas Toreld & Tommy Andersson, Stiftelsen för dokumentation av Bohusläns hällristningar

Den andra fältsäsongen i Kville socken bjöd på ännu fler överraskningar än den första. Av årets 112 dokumenterade lokaler är inte mindre än 75 nyregistreringar. Det gör att vi nu börjar få en helt ny bild av hällristningarnas utbredning inom den norra delen av socknen. Ett par av dessa lokaler är dessutom ovanligt stora till ytan. Vi kommer att fokusera vårt föredrag på den vetenskapligt mest intressanta av dessa – en lokal i Norr Edsten som är viktig både genom dess möjlighet till strandlinjedatering av motiven och som ger en ny insikt i vilka lägen som bohuslänska hällristningar kan förekomma på.

Stenklädda berg och liknande företeelser. Kännetecken – datering – tolkning.

Marianne Lönn

Trots att det första stenklädda berget undersöktes redan 1975 är fornlämningstypen relativt okänd. Orsaken är sannolikt, att den är ovanlig. I området Bohuslän och norra Hisingen har bara elva lokaler, som skulle kunna räknas till denna grupp, kommit fram under de gångna nästan 50 åren. Flera av dessa har tolkats som något annat vid undersökningen. De, som kommit fram, ser sällan ut som det första. Bara ett är precis likt, de andra är allt från ganska lika till tämligen olika. Presentationen redogör för min undersökning och analys av denna fornlämningstyp.

Nya grepp på Ny Varberg: En icke invasiv undersökning av en kortlivad stadslämning från övergångsperioden mellan medeltid och tidigmodern tid.

Johan Klange, Kulturmiljö Halland

Under 1400-talet anlades en ny stad tre kilometer norr om dagens Varberg. Staden fick namnet Ny Varberg och låg därefter kvar på platsen under cirka 200 år då den brändes ned i samband med Kalmarriket. Den övergivna stadslämningen har därefter legat relativt ostörd vilket tillsammans med dess korta tidshorisont ger platsen stor vetenskaplig potential för att studera en hel stad från övergångsperioden mellan medeltid och tidigmodern tid.

Kulturmiljö Halland är i uppstartsfasen med ett forskningsprojekt som syftar till att få fram ny kunskap kring staden Ny Varbergs uppbyggnad och urbana funktioner genom att använda icke-

invasiva metoder så som drönarscanning, inventering samt geofysisk prospektering. Den insamlade datan kommer därtill att kopplas samman med så väl dokumentation från tidigare undersökningar som information från historiska kartor för att skapa en digital basplatta för framtida forskning om staden.

Skelettfyndet på Nötö

Astrid Lennblad (Lödöse museum), Philip Blomqvist (Lödöse museum), Anton Yao-Larsson
Under tidig vår 2023 påträffades ett skelett i samband med ett altanbygge hos en privatperson på Nötö i Sotenäs kommun. Fyndet gjordes av en slump av fastighetsägarna när dessa skulle anlägga en altan och bestod av ett nästintill intakt skelett nedgrävt i skalgrus direkt under förnan. Fyndet rapporterades initialt till polisen som grävde fram och omhändertog skelettet. Skelettet daterades till sen vikingatid vilket gjorde det till ett arkeologiskt fynd. Lödöse museum utförde en efterundersökning av platsen samt håller på att genomföra en rad naturvetenskapliga analyser samt en osteologisk analys av skelettet. Inom Länsstyrelseuppdraget ingick att utföra ¹⁴C-datering, makrofossilanalys, strontiumanalys, markkemiska analyser samt osteologisk analys. Eftersom detta skelett är ett av få obrända skelett som påträffats i Bohuslän från denna tidsperiod har Lödöse museum även sökt och fått beviljat medel för att göra makroanalys och aDNA av individen. Syftet med makroanalysen var att se om man kunde se några spår av ritualer eller liknande i jordlagret runt skelettet. aDNA-analysen syftar till att säkerställa biologiskt kön, vilket både den rättsmedicinska undersökningen och den osteologiska analysen inte helt har kunnat säkerställa, men även för att få information kring proveniens på både modernet och fädernet (mitokondriell haplogrupp och haplogrupp för y-kromosomer). Haplogrupp-analysen tillsammans med strontiumanalyser kommer utgöra ett gott empiriskt underlag för undersökning av individens ursprung. Resultaten av analyserna väntas komma under vintern.

Lilla Torg i Halmstad: Pågående undersökningar av gravar och byggnadslämningar kopplade till det senmedeltida franciskankonventet Sankta Anna och till återbruket av platsen efter reformationen.
Johan Klange, Astrid Lennblad och Sofie Renström

Under Lilla Torg i Halmstad undersöker i dagsläget Kulturmiljö Halland lämningar från det senmedeltida franciskankonventet Sankta Anna. Stora delar av konventet undersöktes redan 1932 vid den senaste omgestaltningen av torget och då påträffades både byggnadslämningar och ett stort antal gravar vilka visade på en kontinuerlig användning av torget som begravningsplats fram till åtminstone 1630-talet, 100 år efter det att konventet stängdes. De påträffade byggnadslämningarna bevarades under mark efter 1932 års undersökning och torget kom därefter att stå oförändrat fram tills idag då Halmstads kommun inlett arbeten med att omgestalta torget.

De arkeologiska insatserna inleddes med en förstudie under slutet 2022 vilket följdes av en förundersökning under våren 2023. Förundersökningen innebar dels att ett schakt upp inom en mindre del av torget och dels att en yttäckande markradarundersökning utfördes inom nästan hela torgytan. Hösten 2023 inleddes därefter en stor schaktningsövervakning som ska pågå fram till sommaren 2024. Arbetet utförs av Kulturmiljö Halland i samarbete med Lödöse museum och projektets vetenskapliga syfte är att förstå lämningarna ur ett långtidsperspektiv där framförallt de individer som gravlagts på torget hamnar i fokus.

Åmåls medeltida kyrka

Anton Lazarides, Lödöse museum och Bengt Westergaard, Arkeologerna

Under våren 2023 undersökte arkeologer från Lödöse museum en medeltida kyrkoruin i Åmål. Undersökningen föranleddes av en georadarundersökning i ett parkområde vid Åmåls hamn, utförd av Arkeologerna. En rektangulär struktur som tydliggjordes vid georadarundersökningen var av särskilt intresse då en medeltida kyrkoruin förmodades finnas inom området. Den efterföljande grävinsatsen kunde mycket riktigt bekräfta en byggnad med medeltida fynd, av allt att döma en kyrka. Arkeologin kom dock att avvika från de historiska källorna, som beskrivit kyrkan som en träbyggnad. Istället hittades grunden från en murad stenbyggnad.